

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь
Установа адукацыі
“Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка”

**В. У. Азарка, А. С. Васілеўская,
А. Г. Міхалевіч, Н. Р. Мордас**

**БЕЛАРУСКАЯ МОВА (СПЕЦЫЯЛЬНАЯ ЛЕКСІКА):
ЗАДАННІ ДЛЯ САМАСТОЙНАЙ ПРАЦЫ**

Мінск 2005

Аўтары: кандыдаты філалагічных навук, дацэнты кафедры беларускай мовы і методыкі яе выкладання БДПУ Вольга Уладзіміраўна Азарка, Алена Станіславаўна Васілеўская, Алена Генадзьеўна Міхалевіч, Наталля Расціславаўна Мордас.

Рэцэнзенты:

Васіль Дзянісавіч Старычонок, доктар філалагічных навук, прафесар, дэкан факультэта рускай філалогіі БДПУ ;

Алена Міхайлаўна Пісарэнка, кандыдат філалагічных навук, дацэнт кафедры беларускай філалогіі БДУКіМ (*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтва*)

У дапаможніку вызначаны асноўныя тэмы для вывучэння. Змешчаны заданні для самастойнай працы па адзначанай дысцыпліне. Прапанаваны літаратура для падрыхтоўкі і пытанняў для самакантролю.

Адрасуецца студэнтам дзённай і завочнай формаў навучання нефілалагічных факультэтаў БДПУ, выкладчыкам, магістрам і аспірантам.

УВОДЗІНЫ

Якасць прафесійнай падрыхтоўкі будучых спецыялістаў у многім залежыць ад сістэматычнага засваення ведаў па розных дысцыплінах. Сярод іх немалаважную ролю адыгрывае курс “Беларуская мова (спецыяльная лексіка)”, які вывучаецца на I курсе нефілалагічных факультэтаў і ставіць мэтай падрыхтоўку студэнтаў да будучай працы па спецыяльнасці ў беларускамоўным асяроддзі.

Дасягненне пастаўленай мэты немагчыма без самастойнай працы студэнтаў. Каб аблегчыць яе арганізацыю, і створаны вучэбны дапаможнік “Беларуская мова (спецыяльная лексіка): Заданні для самастойнай працы”. У ім пералічваюцца пытанні для самакантролю і рэкамендуецца вучэбна-метадычная літаратура, што дазволіць студэнтам больш поўна авалодаць тэарэтычным матэрыялам па тэмах “Фанетыка. Арфаэпія”, “Арфаграфія”, “Назоўнік”, “Прыметнік”, “Дзеяслоў”, “Дзеепрыметнік. Дзеепрыслоўе”, “Прыслоўе”, “Службовыя часціны мовы. Ужыванне і правапіс часціц”. Выкананне прапанаваных заданняў будзе садзейнічаць замацаванню адпаведных ведаў і выпрацоўцы ўменняў карыстацца імі на практыцы.

Аўтарамі дапаможніка з’яўляюцца члены кафедры беларускай мовы і методыкі яе выкладання БДПУ дацэнты В. У. Азарка (тэмы 1, 6, 9), А. С. Васілеўская (тэмы 4, 7), А. Г. Міхалевіч (тэмы 3, 5), Н. Р. Мордас (тэмы 2, 8).

Дапаможнік можа быць выкарыстаны студэнтамі нефілалагічных факультэтаў педагагічных ВНУ Беларусі, выкладчыкамі і настаўнікамі беларускай мовы пры правядзенні практычных заняткаў, а таксама ўсімі тымі, хто цікавіцца роднай мовай.

Тэма 1. ФАНЕТЫКА. АРФАЭПІЯ

Пытанні для самакантролю:

1. Фанетыка як раздзел мовазнаўства.
2. Агульная характарыстыка галосных і зычных гукаў
3. Асноўныя асаблівасці фанетычнай сістэмы беларускай мовы (гукі [ў], [дж], [дз'], зацвярдзелыя, падоўжаныя, прыстаўныя, аканне (яканне), поўнагалоссе).
4. Націск у беларускай мове. Акцэнталагічныя нормы.
5. Арфаэпія як раздзел мовазнаўства.
6. Вымаўленне націскных і ненаціскных галосных.
7. Вымаўленне зычных і іх спалучэнняў.

Літаратура: **1**, с.68-83; **2**, с.35-38; **3**, с.12-37; **4**, с.32-50¹

Заданне 1. Запішыце сказ у транскрыпцыі і пісьмова ахарактарызуйце кожны гук у словах: 1) галосны: націскны ці ненаціскны; 2) зычны: а) санорны ці шумны (звонкі ці глухі); б) мяккі, цвёрды ці зацвярдзелы; в) свісцячы, шыпячы.

Кніга дае чалавеку магчымасць падняцца над самім сабой. (А. Маруа)

Заданне 2. Выпішыце з тэксту словы, у якіх выявілася адметнасць гукавога ладу беларускай літаратурнай мовы.

Старажытным метадам народнай педагогікі з поўным правам можна лічыць гульню. У гульні дзеці вучацца разумець навакольны свет, мацуюцца духоўна і фізічна. На самым пачатку выхаванне дзіцяці ідзе шляхам пераймання дарослых. Маленькая асоба спрабуе ўзнавіць убачанае і пачутае ў час сваіх гульняў. Нібы паўтараючы перадгісторыю сучаснага чалавека, які ў далёкім мінулым, каб спазнаць навакольны свет, ішоў ад простага да

¹ Тут і далей падаюцца нумар дапаможніка з агульнага спісу літаратуры і старонкі, на якіх змешчаны тэарэтычны матэрыял па адпаведнай тэме.

складанага, ад эмпірычнага вопыту да ўсвядомленых дзеянняў, сучаснае дзіця свой першы жыццёвы вопыт пераносіць у гульнявую дзейнасць. (Г. Арлова)

Заданне 3 Знайдзіце ў кожным радзе слоў «лішняе» і абгрунтуйце пісьмова свой адказ.

1) Адзінкавы, дзесятка, надзейны, падземны; 2) аджыманне, джэнтльмен, саджанец, ураджай; 3) вучань, выдатнік, выкладчык, выхаванец; 4) выхаванне, дзённік, навучанне, разуменне; 5) гавань, мазгі, прапаганда, скарга.

Заданне 4. Вызначце, якія гукі абазначаны літарай **і**, і запішыце словы ў табліцу.

[і]	[ы]	[й]	[йі]

Аб'інец, брат ідзе, вера і любоў, вострая іголка, дуб і сасна, іскры, контрыгра, краіна, луг і поле, медінстытут, не іначай, смех і радасць, спортінвентар, у сузор'і, хлопчык і дзяўчынка.

Заданне 5. Запішыце словы ў транскрыпцыі і адзначце, як трэба вымаўляць выдзеленае спалучэнне гукаў.

Бензін, **вакансія**, **звер**, **згібаць**, **злёт**, **змена**, **знявага**, камандзір, кансерваторыя, канспект, каранцін, пенсія, пяскі, транзіт, **сведчыць**, **скідваць**, **смех**, **спектр**, **схема**, **сціхнуць**.

Заданне 6. Запішыце тэрміны ў транскрыпцыі і адзначце выпадкі, калі вымаўленне зычных не адпавядае напісанню.

Адкрыты ўрок, адчуванне, асвета, бестактоўнасць, выкладчык, грамадска карысная праца, дослед, індывідуальны падыход, канспект, метады, свядомасць, спадчыннасць, схільнасць, сшытак, экзамен.

Заданне 7. Выпішыце з тэксту і затранскрыбіруйце словы, у якіх назіраюцца:
а) аглушэнне звонкіх у канцы слоў; б) асіміляцыя зычных.

Гульня, фантазія, мара, захапленне, схільнасць, прызвание — сувязныя і ўзаемазалежныя звёны аднаго суцэльнага ланцужка. І нельга аддаваць перавагу якому-небудзь аднаму з іх, а тым болей што-небудзь ігнараваць. Дзіцячая гульня — гэта не пустое баўленне часу. Нават і тады, калі яна здаецца зусім проста і прымітыўнай, усё ж утрымлівае ў сабе пэўныя навучальныя і выхаваўчыя аспекты, заключае адпаведную мудрасць. У залежнасці ад складанасці і накіраванасці тая альбо іншая гульня спрыяе не толькі фізічнаму, але і разумоваму развіццю дзіцяці, фарміраванню пэўных рыс характару, душэўных якасцей. (Паводле Ул. Якубовіча)

Заданне 8. Складзіце і запішыце словазлучэнні з наступнымі словамі, вызначце ў іх націскныя склады. Адзначце выпадкі, калі ад месца націску залежыць значэнне слова.

Алфавіт, аркуш, бацькі, буйны, выпадак, галіна, дэфіс, імя, каменны, квартал, ласкава, любы, маленькі, мысленне (мышленне), напісаны, на працягу, развіты, слабы, цяжар.

Заданне 9. Перакладзіце тэкст на беларускую мову і запішыце яго. Падкрэсліце ў тэксце словы, вымаўленне і напісанне якіх не супадаюць. Выпішыце 10 слоў з фанетычнымі асаблівасцямі беларускай мовы.

Ребенок, если его усилия не венчаются успехом, начинает терять веру в свои возможности. Постоянные ж неудачи отбивают охоту учиться. Опытные педагоги хорошо знают это и никогда не злоупотребляют попреками, замечаниями, двойками. Напротив, стараются поддержать ученика, потерпевшего неудачу, подбодрить его, обязательно похвалить даже за незначительный шаг вперед.

Успех в труде – это основа взаимопонимания между учителем и учениками, между родителями и детьми, учителем и родителями. Без такого

контакта, без душевной близости, взаимного понимания толка не добиться.
(С. Лысенкова)

Тэма 2. АРФАГРАФІЯ

Пытанні для самакантролю:

1. Арфаграфія як раздзел мовазнаўства.
2. Фанетычны і марфалагічны прынцыпы беларускага правапісу.
3. Правапіс галосных і іх спалучэнняў (о, э-а; е, ё-я; спалучэнняў галосных і галосных з [й] у запазычаных словах; і, й, ы пасля прыставак; у складаных словах).
4. Правапіс у—ў.
5. Правапіс зычных (звонкіх і глухіх, свісцячых і шыпячых; д-дз, т-ц; падоўжаных; спалучэнняў зычных на стыку марфем).
6. Правапіс прыстаўных галосных і зычных гукаў.
7. Правапіс мяккага знака і апострафа.
8. Асноўныя правілы ўжывання вялікай літары.

Літаратура: 1, с. 83 – 9 ; 2, с.51 – 76; 3, с. 45 – 67; 4, с. 36 – 53.

Заданне 1. Спішыце тэкст. Падкрэсліце напісанні, заснаваныя на фанетычным прынцыпе, адной рыскай, на марфалагічным – дзвюма.

Геаграфічная мясціна сама сябе ніяк не называе. Імя ёй прысвойвае чалавек, як і самому сабе. Таму гэтыя імёны ў граматыцы і называюцца ўласнымі. Земляроб, пасяляючыся ў пэўнай мясціне, углядаецца ў навакольны краявід, перш чым знайсці трапнае слова, якім можна назваць сваю аселасць. Малады бор можа быць выцераблены, а назва, якую даў паселішчу чалавек пры ім – Барок, Зялёны Бор, застаецца навечна. Назвы – гэта перш за ўсё помнікі вуснай народнай творчасці, і ставіцца да іх трэба з пашанай (Паводле Ул. Юрэвіча)

Заданне 2. Выпішыце спачатку словы, у якім выдзеленае **а** з’яўляецца этымалагічным, а затым словы, дзе **а** стаіць на месцы этымалагічных **о,э**.

Астранамічны, вадзяны, выцерабіць, гара, геалагічны, жартаваць, калоссе, каляровы, касавіца, метадычны, начны, падарунак, прапускны, радзейшы, садавіна, сардэчны, хваіна, цаглінка, шарэць, шаснаццаць.

Заданне 3. Пры спісванні замест кропак устаўце патрэбныя літары (**а, о, ы, э**).

Адр..с, ар..нж..рэя, ар..шт, Бакачы.., бр..стаўчанін, вад..р, д..лікатэс, д..р..жор, д..рэктар, інж..нер, інт..лігенцыя, карц..р, кр..вавы, лат..рэя, лод..р, поч..рк, р..монт, Ры..-дэ-Ж..нейр.., ц..р..маніяльны, ч..мадан.

Заданне 4. Пры спісванні замест кропак устаўце літары **е** або **я**. Зыходзячы з правіла, падкрэсліце “чацвёртае лішняе”.

1) Вёска – в..сковы, лес – л..снік, сем – с..мнаццаць, снег – сн..гі. 2) Дзесяць – дз..сяты, свет – св..тло, след – сл..ды, смех – см..яцца. 3) Веліч – в..лікі, восем – в..семнаццаць, далёка – дал..чынь, зелень – з..лёны. 4) Аб..сславіць, ба..злівец, сп..ктакль, ц..пер. 5) Б..спамылкова, л..гкаваты, л..снічыха, ц..жкаваты.

Заданне 5. Пры спісванні замест кропак устаўце літары **е, я** або **і**.

Ал..горыя, б..з стомы, б..зыменны, б..скрыўдны, вец..рок, выл..т, дал..чынь, дроб..зь, зн..вага, зн..важаць, л..савік, л..снічоўка, м..лагучны, пас..велы, п..йзаж, П..трусёвы, П..трусь, св..ткаванне, с..л..нін, ц..ц..рук, ц..ц..рукі.

Заданне 6. Утварыце з прыведзеных словазлучэнняў складаныя словы і запішыце іх у пачатковай форме.

Востры верх, высокага гатунку, высокай якасці, высокі ўраджай, глыбокая вада, горная руда, горныя лыжнікі, дзевяноста працэнтаў, добрыя суседзі, доўга чакаць, жоўты ліст, кароткі тэрмін, новая будоўля, новы тэрмін, роўная мера, сто год, устойлівы да вады, чорная зямля, чорныя бровы, шэрыя крылы.

Заданне 7. Пры спісванні замест кропак устаўце патрэбныя літары (*а, о, е, я*).

В..гнетривальны, в..дазаборны, в..даспад, вол..выяўленне, земл..драбілка, земл..роб, зерн..сушылка, зерн..сховішча, кон..гадоўля, кул..мёт, м..латабоец, мн..гаструнны, п..ліклініка, п..літэхнічны, п..ўнаўладны, р..знагалосы, р..знакаляровы, руж..вашчокі, с..нцапёк.

Заданне 8. Утварыце як мага болей складаных слоў, першая частка якіх складалася б са слоў *добры, просты, поўны, розны, шырокі*, і запішыце іх.

Заданне 9. Запішыце беларускія адпаведнікі да наступных рускамоўных слоў.

Аккордеонист, Багратион, биатлон, вариант, виолончель, гладиолус, иероглиф, Иордания, йодистый, коэффициент, мемориал, Нью-Йорк, океан, олимпиада, патриотический, полиомиелит, радиотехника, реакция, социолог, фиалка, Эфиопия.

Заданне 10. Запішыце беларускія адпаведнікі да наступных рускамоўных слоў.

Актер, Антарктида, аплодисменты, бандероль, Бородино, гвардейский, Двина, дизель, директор, дирижер, командировка, контекст, латинский, модификация, мятеж, президент, прецедент, студия, теорема, этика.

Заданне 11. Пры спісванні замест кропак устаўце літару *у* або *ў*.

Аквары..м, а..кцыён, астрана..т, а..тамат, ваку..м, ва ..ніверсіэце, еса..л, індывіды..м, Ланда.., ла..рэат, мане..р, на ..краіне, натары..с, пажо..клы, па..за, прэзіды..м, со..с, тра..ма, тры..мф, шлагба..м.

Заданне 12. Утварыце пры дапамозе прыставак новыя словы і запішыце іх.

(Транс-)Іарданія, (контр-)ігра, (за-, пра-, раз-, с-)іграць, (без-)ідэйны, (за-)ікацца, (аб-)ілгаць, (пра-)іменаваць, (ад-)імжэць, (без-)іменны, (за-)імець, (ня-)

інакш, (*звыш-*)індустрыяльны, (*суб-*)інспектар, (*між-*)інстытуцкі, (*за-*)інтрыгаваць, (*дэз-*)інфармацыя, (*за-*)іскрыцца, (*ад-, пад-, пры-, раз-*)ісці.

Заданне 13. Пры спісванні замест кропак устаўце літару з або *с*.

Бе..дакорны, бе..карысны, бе..перапынна, ..блізку, бя..сонніца, ..жаты, ..лезці, ..пытаць, ра..біць, ра..смяяцца, ра..чарсцвець, ра..чыніць (дзверы), ра..чыніць (цеста), ра..шпіліць, ра..шчапіць, ра..шчодрыцца, ро..стань, ..ыходзіць з ганка, ..ыходзіць з меркавання, ..эканоміць.

Заданне 14. Раскрыйце дужкі і запішыце правільны варыянт слоў.

А(*л,лл*)а, а(*н,нн*)атацыя, арты(*л,лл*)ерыя, ва(*н,нн*)а, гру(*п,пп*)а, дзеся(*ц,цц*)ю, Жа(*н,нн*)а, І(*л,лл*)інічна, І(*н,нн*)а, кало(*н,нн*)а, каме(*н,нн*)е, камя(*н,нн*)і, Пале(*с,сс*)е, прагра(*м,мм*)а, ра(*с,сс*)ада, роспа(*ч,чч*)у, ру(*ж,жж*)о, сме(*ц,цц*)е, ся(*м,мм*)ю, тры(*ц,цц*)а(*ц,цц*)ю.

Заданне 15. Утварыце ад прыведзеных слоў з дапамогай суфікса *-ск-* прыметнікі і запішыце іх у пачаковай форме.

Агент, Баранавічы, Буг, Добруш, інтэлігент, казах, калмык, Каўказ, латыш, марак, Навагрудак, Нясвіж, паляшук, Парыж, салдат, славак, сусед, таджык, Цюрых, Чыкага.

Заданне 16. Знайдзіце спалучэнні са словамі, у якіх дапушчаны памылкі ў напісанні зычных на стыку кораня і суфікса, і запішыце іх правільны варыянт.

Абласны цэнтр, абстрактны назоўнік, бразгнуць вядром, Брэстская крэпасць, бязлітасны мароз, гарацкія навіны, гераічная Брэсчына, забралі ў салдаччыну, зайздросны чалавек, зарастнік хмызняку, кампоснае ўгнаенне, кантрастны колер, капусны ліст, карысная парада, міласэрдны ўчынак, помнік старасвеччыны, помслівы характар, прагрэсіўная грамацкасць, праязны білет, радастная навіна, таварышства навукоўцаў.

Заданне 17. Пры спісванні замест кропак, дзе трэба, устаўце прыстаўныя галосныя.

Вока..мгненна, вялікае ..мкненне, за..мглёны, з ..льну, ..льготная чарга, луста ..ржанага хлеба, майстар ..лжы, над ..лбом, над ..ржышчам, на ..лбе, на ..льдзіне, на ..льнозаводзе, пад ..льдом, пакрыцца ..ржой, па ..льготнай чарзе, па..мкнуцца, прывычка ..лгаць, хлеб ..ржаны, цвік ..ржавы.

Заданне 18 . Пры спісванні замест кропак, дзе трэба, устаўце прыстаўныя зычныя. Зыходзячы з правіла, падкрэсліце “чацвёртае лішняе”.

1) ..одгулле, ..одсвет, ..уліца, ..унук; 2) ..обземлю, ..опратка, ..угаль, ..удзел; 3) ні..одзін, ..облака, ..обласць, ..офіс; 4) ..улей, ..урочышча, ..ускраіна, ..утаймаваны; 5) ..ордэн, ..опера, ..оптыка, ..остраў.

Заданне 19. Запішыце беларускія адпаведнікі да наступных рускамоўных слоў.

Ателье, барельеф, батальон, бульон, воробьи, Вьетнам, досье, Илья, карьера, курьезный, медальон, нюанс, объем, объявление, пьедестал, пьеса, пьявка, подъем, сеньор, серьезный, трехъярусный, шампиньон, щавель.

Заданне 20. Пры спісванні замест кропак, дзе трэба, устаўце змякчальны мяккі знак.

Амярц..вельы, астрахан..скі, будз..це, восем..сот, гомел..скі, дз..ве, дзец..мі, дз..ме, здарэн..не, здольнас..ць, ліс..це, любан..скі, мен..шы, мядз..ведз.. , нос..біт, пес..ня, пяц..сот, прамен..чык, снежан..скі, чац..вёрты.

Заданне 21. Раскрыйце дужкі і запішыце правільны варыянт спалучэнняў слоў.

(Б,б)уржуазная рэвалюцыя, (В,в)ерсальскі (М,м)ір, вершы (К,к)оласавы, (В,в)ялікая (М,м)ядзведзіца, (Г,г)арлахвацкія і (З,з)ёлкіны, (Д,д)апятроўская эпоха, (Дз,дз)ень (Н,н)езалежнасці, (Д,д)ом (А,а)дпачынку, (З,з)аходні вецер, (З,з)аходняя (Дз,дз)віна, (К,к)аралеўства (Д,д)анія, (М,м)ост (Л,л)ейтэнанта

(Ш,ш)міта, нашы будучыя (К,к)упалы і (К,к)оласы, (Н,н)арачанскія краявіды, народы (У,у)сходу, (П,п)алац (М,м)оладзі, (Р,р)энесанс, стыль (Р,р)энесансу, (С,с)ізіфава праца, (С,с)увораўскае (В,в)учылішча.

Заданне 22. Перакладзіце тэкст на беларускую мову і запішыце яго. Падкрэсліце ў словах арфаграмы.

В связи с переходом к рыночной экономике обострилась проблема развития инициативы и творчества каждого человека. Формирование всесторонне развитой, активной и самостоятельной личности, способной решать стоящие перед нашим обществом проблемы, требует принципиального изменения содержания и методов образования человека на всех уровнях.

Наиболее полно задачам обновления существующей системы обучения и воспитания соответствует развивающее обучение, сущность которого заключается в создании условий для активизации резервных возможностей человека через гармоническое развитие его личностных качеств.
(Л. Анцыферова)

Тэма 3. НАЗОЎНІК

Пытанні для самакантролю:

1. Назоўнік як часціна мовы: лексічнае значэнне, граматычныя катэгорыі, сінтаксічная функцыя.
2. Лексіка-граматычныя разрады назоўнікаў (агульныя і ўласныя, адушаўлёныя і неадушаўлёныя, канкрэтныя і абстрактныя, зборныя, рэчыўныя).
3. Вызначэнне катэгорыі роду назоўнікаў. Несупадзенні родавых формаў у беларускай і рускай мовах.
4. Вызначэнне катэгорыі ліку. Несупадзенні лікавых формаў у беларускай і рускай мовах.
5. Тыпы скланення назоўнікаў. Скланавыя канчаткі назоўнікаў розных скланенняў ва ўскосных склонах адзіночнага і множнага ліку.

6. Асаблівасці скланення ў беларускай мове прозвішчаў і геаграфічных назваў.

7. Правапіс суфіксаў назоўнікаў і складаных назоўнікаў.

Літаратура: **1**, с. 105 – 107, 116 – 117; **2**, с. 142 – 153; **3**, с.146 – 177, 182 – 183; **4**, с.102 – 123; **5**, с.48 – 82.

Заданне 1. Выпішыце з тэксту назоўнікі, вызначце іх граматычныя катэгорыі і сінтаксічную функцыю ў сказе.

Любоў да Радзімы мае перадумовай веданне мінулага свайго народа: яго перамог і паражэнняў, здабыткаў і страт, яго герояў, мысліцеляў, вялікіх майстроў, помнікаў духоўнай і матэрыяльнай культуры. Аднак гэта любоў не з’яўляецца вынікам атрыманых ведаў; хутчэй імкненне да ведаў ёсць вынік любові да Радзімы. Менавіта гэтым пачуццём дыктуецца жаданне спасцігаць загадкі даўніны, даведвацца пра тое, што было, але чаго ўжо няма ці што засталася малапрыкметнымі слядамі ў скупых словах летапісаў, што зацягнулася глухімі туманамі мінулых эпох. (Паводле К. Тарасава)

Заданне 2. Выпішыце з тэксту назоўнікі і вызначце іх лексіка-граматычныя разрады.

Сярод унукаў Рагвалода ў дванаццатым стагоддзі вылучаецца наша першая асветніца Ефрасіння Полацкая. Унучка Усяслава, яна пераняла ад дзеда вялікі запал духу. Прычыны, з якіх князеўна пайшла ў манастыр, застаюцца невядомымі. Аднак гэта і неістотна: правёўшы ў манастыры большы адрэзак свайго жыцця, яна настолькі многа зрабіла для ўсяго чалавецтва, што можна з упэўненасцю сказаць: ”Такія людзі, як Ефрасіння, застаюцца сучаснымі заўсёды, бо яны вырашалі не патрэбы моманту, а клапаціліся пра выхаванне душы і цела”. (Паводле Ул. Юрэвіча)

Заданне 3. Запішыце беларускія адпаведнікі да наступных рускамоўных словазлучэнняў. Параўнайце формы ліку і роду назоўнікаў у абедзвюх мовах.

Большой жираф, горькая полынь, гречневая крупа, девичья грудь, деревенские смотрины, домашняя собака, золотая медаль, лесная ягода, маленький цыпленок, математическая дробь, молодой тополь, неразборчивая подпись, прилежное поведение, ранние сумерки, садовая ромашка, сладкое яблоко, спелая брусника, сырые дрова, человеческая тень.

Заданне 4. Вызначце род наступных слоў. Падбярыце да іх прыметнікі і запішыце словазлучэнні.

ААН, адажыю, аташэ, БДПУ, бра, вета, гараа, жэле, кальрабі, лібрэта, ЛіМ, мадам, Маргарэт, маэстра, Місісіпі, паліто, прафкам, рэзюме, Чылі, шымпанзэ.

Заданне 5. Складзіце па два сказы з наступнымі назоўнікамі, каб яны абазначалі асоб мужчынскага і жаночага полу, і запішыце іх.

Дацэнт, малайчына, стажор, стараста, урач.

Заданне 6. Выпішыце з тэксту ў пачатковай форме назоўнікі 1 скланення і абазначце ў іх аснову. Запішыце гэтыя назоўнікі ў родным і давальным склонах адзіночнага ліку і растлумачце пісьмова правапіс канчаткаў.

У кожнага ёсць парог хаты, які мы ўпершыню пераступілі. Недзе застаўся крук ад калыскі, разгайданай бяссоннаю матчынаю рукою, недзе бяжыць праз поле спрадвеку не заараная сцежка, што вывела нас на нялёгкія жыццёвыя дарогі.

Гэта малая радзіма, да якой чым болей жывеш, тым часцей вяртаешся думкамі і памяццю душы. Успамінаеш далёкае маленства і такімі маладымі і светлымі бачыш абліччы родных і блізкіх, настаўнікаў і сяброў. Спахопішся – многіх ужо няма на свеце, але яны жывуць у памяці. Зашчыміць сэрца, а неўтаймоўная сіла правязанасці да роднай зямлі цягне туды, дзе ты пачынаўся як істота, як чалавек, як асоба. (Паводле С. Грахоўскага)

Заданне 7. Утварыце і запішыце словазлучэнні з назоўнікамі, што пададзены ў дужках. Растлумачце пісьмова правапіс канчаткаў гэтых назоўнікаў.

1) Выбегчы з (дом, лес, парк, універсітэт); 2) гутарыць пасля (выступленне, дыспут, канцэрт, спатканне); 3) купіць (вінаград, хлеб, цукар, часопіс); 4) няма (гадзіннік, канфлікт, твор, час); 5) схавацца ад (брат, дождж, пыл, сусед).

Заданне 8. Выпішыце з тэксту ў пачатковай форме назоўнікі 2 скланення, абазначце ў іх аснову. Запішыце гэтыя назоўнікі ў родным і месным склонах адзіночнага ліку і растлумачце пісьмова правапіс канчаткаў.

Лес выхаваў характар беларуса. Наш чалавек і лес родныя, таму беларус і любіць яго. Любіць паўночныя саснякі з імхом, што расшыты каралямі брусніц і чарніц, што лілавеюць верасам, у якім сядзяць сімпатычныя баравікі. Любіць сонечны россып папараці і зараснікі дубоў, грабаў, ліп. Любіць паўднёвыя лясы з грабам, рабінай, калінай і магутным разнатраўем каля лясных волатаў. Нават драбналесце з бялюткімі бярозамі і асінкамі дарагія яму. Лес корміць, лес грэе і дрывамі, і сценамі хат. Лес бароніць у выпадку небяспекі, нашэсця, вайны. (Паводле Ул. Караткевіча.)

Заданне 9. Выпішыце са сказаў назоўнікі 3 скланення і растлумачце пісьмова правапіс канчаткаў.

1) За далёкай даллю бачылася Ганне вольная, гарэзная маладосць. (І. Мележ) 2) Вопыт набываецца доўгімі гадамі, рупнасцю, цярдлівасцю, трываласцю і замілаваннем да сваёй працы. (З. Бядуля) 3) Цемра і ціш напоўнілі маленькі пакойчык настаўніка. (Я. Колас) 4) У Міці па целе пабеглі мурашкі, на печы заплакала ўголас малодшая сястра. (І. Навуменка) 5) Далечыня і пэўная адлегласць маюць тую ўласцівасць, што паказваюць рэчаіснасць не так, як у сапраўднасці. (Я. Колас)

Заданне 10. Праскланяйце пісьмова наступныя спалучэнні назоўнікаў.

Мовавед Іван Крамко, суседка Таццяна Крайко.

Стараста Аляксандр Зубовіч, стараста Вольга Зубовіч.

Старшыня Іван Забіяка, старшыня Іна Забіяка.

Заданне 11. Устаўце прапушчаныя літары ў суфіксах назоўнікаў і растлумачце пісьмова іх правапіс.

Акра...ц, арэш...к, абклад...ык, Валодз...чка, ве...лка, вішан...ка, выдаве...тва, дроб...зь, дошч...чка, зязюл...чка, крыніч...н...ка, Марус...чка, матулен...ка, наладч...к, перабеж...ык, пераплёт...ык, пта...тва, разнос...ык, студэн...тва, хлопч...к, я...чка.

Заданне 12. Раскрыйце дужкі і запішыце складаныя назоўнікі разам, праз дэфіс ці асобна.

Агіт(плакат), бульба(сховішча), герой(горад), горад(герой), Дон(Кіхот), кілават(гадзіна), (кіна)пракат, (контр)ігра, (мікра)раён, (мона)спектакль, (Ноў)гарад, (пакаці)гарошак, (паў)Еўропы, (паў)месяца, рака(Днепр), (Старыя)Дарогі, студэнткі(прыгажуні), сукенка(касцюм), (фота)здымак, (электра)механік.

Заданне 13. Перакладзіце тэкст на беларускую мову і запішыце яго. Растлумачце пісьмова правапіс канчаткаў назоўнікаў розных скланенняў.

Современная педагогика высшей школы настойчиво внедряет контактно-контекстную модель образования. Под контекстом при этом понимается смысл или основное содержание профессионального образования. Введением понятия «контактное обучение» подчеркивается отличие новой модели от традиционной педагогической модели обучения, которая сводилась к линейной связи между отправителем (педагогом) и получателем (студентом) информации, как правило, вербальной.

Контактно-контекстная модель обучения предполагает использование различных технологий. Многие из них направлены в первую очередь на

познание главного смысла и основного содержания будущей профессиональной деятельности студента и координируются сложной системой внутриличностных отношений преподавателя и студента к процессу труда, социальных отношений между обучающим и обучающимся и т.д. (З. Ермолович)

Тэма 4. ПРЫМЕТНІК

Пытанні для самакантролю:

1. Прыметнік як часціна мовы: лексічнае значэнне, граматычныя катэгорыі, сінтаксічная функцыя.
2. Лексіка-граматычныя разрады прыметнікаў (якасныя, адносныя, прыналежныя).
3. Утварэнне ступеней параўнання якасных прыметнікаў.
4. Утварэнне прыналежных прыметнікаў.
5. Ужыванне прыметнікаў у якасці тэрмінаў.
6. Правапіс суфіксаў прыметнікаў і складаных прыметнікаў.

Літаратура: **1**, с. 126 – 140; **2**, с. 163 – 172; **3**, с. 179 – 199; **4**, с. 121 – 140; **5**, с. 97 – 112.

Заданне 1. Выпішыце з тэксту прыметнікі разам з назоўнікам, вызначце іх граматычныя катэгорыі і сінтаксічную функцыю ў сказе.

Трэба любіць зямлю прадзедаў. Любоў да роднай зямлі павінна быць актыўнай. Трэба знайсці сваё месца ў сваім народзе і ўсвядоміць месца свайго народа на зямлі. Не пагарду да іншых народаў, не іронію, а словы братэрства і дружбы павінен несці ў сваім сэрцы паэт. Мы не выбіралі месца нараджэння. Мы нарадзіліся, мы светлымі крыніцамі, шумлівай травой, маладым падлескам выбіліся са сваёй зямлі, тут убачылі сонца, тут пачулі матчыну калыханку, і няма і не будзе нам шчасця і радасці без гэтай зямлі. (Л.Дайнека)

Заданне 2. Выпішыце з тэксту прыметнікі і вызначце іх лексіка-граматычныя разрады.

Гаспадар. Так і чуецца ў слове: Гасподні дар, Божы дар. Бо добрым гаспадаром быць – на гэта трэба мець талент.

Гаспадар – чалавек, які нечым валодае, нечым распараджаецца, пра нешта рупіцца, вядзе гаспадарку. І любая гаспадарка – галоўны клопат гаспадара. Жытло гаспадарова з усімі прыбудовамі недарэмна ўзвышана называецца “гасподай”.

Мужчына мусіць быць гаспадаром свайго слова, гаспадаром свайго дома. Гаспадаром жонка называе мужа.

У даўніну дзяржава называлася гаспадарствам. Памятаеце, як пачынаюцца казкі: “У некаторым царстве, у некаторым гаспадарстве...”

Гаспадар – чалавек незалежны ў адрозненне ад люмпена. На гаспадарых трымаецца дзяржава, жыццё будзённае і асяжнае мрояй.

Калядоўшчыкі, прыйшоўшы ў гаспадароў двор, песню звычайна пачыналі: “Гаспарадочак, слічны паночак”. І паважная форма звяртання да каго-небудзь “спадар” – яна таксама ад слова “гаспадар”. (Р.Барадулін)

Заданне 3. Знайдзіце ў кожным радзе слоў “лішняя” і пісьмова абгрунтуйце свой адказ:

1) Зялёны, рубінавы, сіні, чырвоны; 2) бацькоўскі, народны, студэнтаў, студэнцкі; 3) бронзавы век, бронзавы загар, бронзавы помнік; 4) жалезная дысцыпліна, жалезны дах, жалезны характар; 5) дубовая бочка, дубовая галава, дубовая галіна.

Заданне 4. Пры спісванні пастаўце прыметнікі ў патрэбныя граматычныя формы і вызначце іх лік, род, склон.

Культ сонца быў цесна звязаны з усведамленнем ролі гэтага (нябесны) свяціла ў жыцці прыроды і самога чалавека.

У (міфалагічны) светаўяўленнях славян сонца атаясамлівалася з цяплом, святлом і самім жыццём. Становішча сонца ў сузор'ях задзяка вызначала (сезонны) змены ў прыродзе, што адлюстроўваў (беларускі народны) каляндар. (Летні) сонцастаяню невыпадкава адпавядала купалле, (зімовы) – Каляды, калі сонца паварочвала на лета і пачынаў прыбываць (светлавы) дзень, (вясновы) раўнадзенству – Саракі і Благавешчанне, (восеньскі) – Багач, або другая Прачыстая, і Узвіжанне. Кожнае з гэтых свят мела (старажытна-славянскі) аснову і суправаджалася (адпаведны) абрадамі, звычаямі... (Паводле Ул. Арлова)

Заданне 5. Утварыце ад якасных прыметнікаў магчымыя ступені параўнання і запішыце іх.

Блакітны, босы, буланы, вусаты, вялікі, вясёлы, гераічны, дарагі, жывы, імклівы, кепскі, ліпкі, мірны, разумны, русы, свядомы, смелы, трывалы, халасты, шчаслівы.

Заданне 6. Ад назоўнікаў у дужках утварыце прыналежныя прыметнікі, запішыце словазлучэнні. Адзначце, якія са словазлучэнняў з'яўляюцца тэрміналагічнымі, вызначце іх значэнне. Раствлумачце правапіс вялікай літары.

(Архімед) закон, (Арыядна) нітка, (Ахілес) пята, (Багдановіч) “Вянок”, (Баранцаў) мора, (Барталетаў) соль, (Брайль) шрыфт, (Геркулес) слупы, (Гордзій) вузел, (Колас) трылогія, (Купала) талент, (Магелан) праліў, (Мележ) стыль, (Насовіч) слоўнік, (Піфагор) тэарэма, (Траян) вякі, (Сізіф) праца, (Цётка) апавяданні, (Шырма) капэла, (Эзон) мова.

Заданне 7. Устаўце пры неабходнасці прапушчаныя літары і растлумачце пісьмова правапіс прыметнікаў.

Абедзен..ы, адэс..кі, бульбян..ы, версал..скі, ветран..ы, галан..кі, жнівен..скі, кана..кі, кон..скі, нясві..кі, свісла..кі, смаргон..скі, студзен..скі, сцюдзён..ы, тавары..кі, таджы..кі, туман..ы, турэ..кі, цаглян..ы, шырачэн..ы.

Заданне 8. Раскрыйце дужкі і запішыце складаныя прыметнікі разам, праз дэфісіўны асобна.

(Абсалютна)круглы, (авія)дэсантны, (адна)маторны, (асляпляльна)белы, (буда)кашалёўскі, (горка)салёны, (давыд)гарадоцкі, (жыццё)свяджальны, (інда)еўрапейскі, (леў)талстоўскі, (лячэбна)гімнастычны, (навукова)тэхнічны, (народна)песенны, (нейтральна)афарбаваны, (паў)літровы, (паўночна)заходні, (прамыслова)важны, (усходне)славянскі, (чырвона)карычневы, (электра)зварачны.

Заданне 9. Да прыметнікаў падбярыце адпаведныя назоўнікі.

1) (балотны, балоцісты) бераг, колер, мясцовасць, расліннасць; 2) (дажджавы, дажджлівы) імгла, надвор'е, ручай, устаноўка; 3) (даходлівы, даходны) гаспадарка, манера, месца, тлумачэнне; 4) (дробавы, дробны) гандль, каменне, лік, лічэбнікі; 5) (класічны, класны) дошка, журнал, спадчына, твор; 6) (лясісты, лясны) звер, край, паветра, ягады; 7) (мудрагелісты, мудры) пытанне, рашэнне, узор, чалавек; 8) (перадавы, пярэдні) брыгада, кола, рад, сцяна; 9) (цікавы, цікаўны) апавяданне, студэнтка, факт, хлопчык; 10) (шаўкавісты, шаўковы) валасы, гальштук, сукенка, трава.

Заданне 10. Перакладзіце тэкст на беларускую мову і запішыце яго. Раствлумачце пісьмова правапіс канчаткаў прыметнікаў.

Искусство воспитания – одно из самых древних и сложных. Но начинается оно с поразительно простого, бесхитростного: принять и полюбить ученика какой он есть.

Если урок – общение, а не просто работа, искусство, а не только учебное занятие, жизнь, а не часы в расписании, то почаще спрашивайте себя: зачем я иду на урок? Мы идем к детям! Чтобы они были лучше, добрее, гуманнее многих из нас, сильнее и мужественнее, чем мы с вами; чтобы умели выходить

из любых тупиков, идя вперед, а не пятысь назад, чтобы всякий равнялся на свою судьбу, а не завидовал чьей-то легкой, устроенной. (Е. Ильин)

Тэма 5. ЛІЧЭБНІК

Пытанні для самакантролю:

1. Лічэбнік як часціна мовы: лексічнае значэнне, граматычныя катэгорыі, сінтаксічная функцыя.
2. Лексіка-граматычныя разрады лічэбнікаў (колькасныя і парадкавыя; простыя, складаныя і састаўныя).
3. Асаблівасці скланення ў беларускай мове колькасных і парадкавых лічэбнікаў.
4. Асаблівасці сінтаксічнай сувязі лічэбнікаў з іменнымі часцінамі мовы ў беларускай мове.
5. Правапіс лічэбнікаў.
6. Ужыванне лічэбнікаў у навуковым маўленні.

Літаратура: **1**, с.141 – 142; **2**, с.172– 179; **3**, с.205 – 216; **4**, с.140 – 149; **5**, с.113–124.

Заданне 1. Выпішыце з тэксту лічэбнікі разам з назоўнікам, вызначце іх граматычныя катэгорыі і сінтаксічную функцыю ў сказе.

Вялікую цікавасць у моладзі выклікае выдадзеная ў 1990 годзе аднатомная энцыклапедыя “Беларусь у Вялікай Айчыннай вайне, 1941 – 1945гг.”(аб’ём – 126 улікова-выдавецкіх аркушаў). У змешчаных там 3 тысячах артыкулаў адлюстраваны найважнейшыя падзеі Вялікай Айчыннай вайны: барацьба беларускага народа на франтах, дзе супраць фашысцкай Германіі змагаліся 1,3 мільёна беларусаў; барацьба супраць акупантаў 374 тысяч беларускіх партызан, аб’яднаных у 213 партызанскіх брыгад і 258 асобных атрадаў, больш за 400 тысяч баявога ўліку партызанскіх рэзерваў, больш за 70 тысяч падпольшчыкаў,

дзеінасць у савецкім тыле 1,5 тысячы чалавек і 124 буйных заводаў, эвакуіраваных з Беларусі ў 1941 годзе. (“Энцыклапедыя гісторыі Беларусі”)

Заданне 2. Выпішыце з тэксту лічэбнікі і вызначце іх лексіка-граматычныя разрады.

Агароднікі – сяляне ў Вялікім княстве Літоўскім, якіх сялілі на невялікіх дзялянках зямлі і абавязвалі выконваць пэўныя павіннасці. Паводле “Устава валокі” 1557 года агароднікам давалі па 3 маргі (1 морг – 0,71 га) зямлі і ссялялі ў вёскі па 10 – 20 двароў каля фальваркаў. За надзелы агароднікі павінны былі адпрацоўваць 1 дзень у тыдзень на землеўладальніка, а іх жонкі – 6 дзён за лета. У 18 – 1 палове 19 стагоддзя агароднікамі называлі сялян, якія мелі толькі хату і агарод. (“Энцыклапедыя гісторыі Беларусі”)

Заданне 3. Укажыце, да якіх часцін мовы адносяцца наступныя словы.

Па-трэцяе, траіцца, трайны, траяк, трое, тройка, тройня, тройчы, тры, трэці. Па-чацвёртае, учатырох, учацвярых, чатыры, чацвёрэра, чацвёрка, чацвяртаваць, чвэртка, чвэръць. Пятак, пяты, пяцёра, пяцёрка, пяць, пяцярня.

Заданне 4. Запішыце спалучэнні лічэбнікаў з назоўнікамі, раскрыўшы дужкі і замяніўшы лічбы словамі.

1 (акно, вароты, гадзіна, дзень); 2 (год, студэнт, суткі, хвіліна); 4 (дзяжурны, момант, сустрэча, цяля); 18 (вясна, год, стагоддзе); 44,4 (гектар, літр, тона); $15 \frac{3}{7}$ (адлегласць, кіламетр, шлях).

Заданне 5. Утварыце і запішыце колькасна-іменныя спалучэнні наступных слоў з лічэбнікамі **чатыры** і **чацвёрэра** (пры гэтым улічыце магчымасць спалучэння іменных часцін мовы як з абодвума лічэбнікамі, так і толькі з адным з іх).

Акно, аспірант, вартавы, верабей, вёска, гектар, гусі, дачка, дзеці, дзяжурны, казах, кніга, коннік, літр, медзвездзяня, партфель, птушка, ручка, студэнт, ягня.

Заданне 6. Рашыце прыклады і запішыце словамі арыфметычныя выразы.

$$18\ 888 + 11. \quad 77\ 836 - 81.$$

$$1725 + 204. \quad 584 - 90.$$

$$1/3 + 1/5. \quad 2/15 - 1/18.$$

$$2,5 + 4,04. \quad 4\ 5/7 - 1\ 7/9.$$

$$3,18 \times 7,01. \quad 8,15:2,03.$$

Заданне 7. Праскланяйце пісьмова колькасна-іменныя спалучэнні.

52 гады; 2005-ы год; 304 дні; 64 дрэвы; 1,5 капейкі; 1,5 рубля; 49 248 тон;
831 чалавек; 338 школьнікаў, 22 яблыкі.

Заданне 8. З прыведзеных спалучэнняў утварыце складаныя словы і запішыце іх у пачатковай форме.

Восем паверхаў, дзевяноста кіламетраў, пяць метраў, сорак гадоў, сто студэнтаў, сто трыццаць пяць тысяч, тры літры, тры ярусы, чатыры мільёны, шэсць дзён.

Заданне 9. Перакладзіце тэкст на беларускую мову і запішыце яго. Раствлумачце пісьмова правапіс лічэбнікаў і сінтаксічную сувязь з назоўнікамі.

По данным Министерства образования РБ за 2004 год на учете находятся 119 тысяч детей с психофизическими нарушениями и детей-инвалидов, что составляет 5,3 % от общего количества детей. В рамках решения задачи более успешной социализации этих детей в последние годы в общеобразовательных массовых школах открыто 3837 классов интегрированного обучения. Для обучения детей, ранее считавшихся не обучаемыми, создано 97 центров коррекционно-развивающего обучения и реабилитации. Расширение сети интегрированных классов позволило сократить сеть специальных школ-интернатов на 3 единицы. На сегодняшний день в Беларуси функционирует 51 вспомогательная школа (из них в Витебской области – 10, в Могилевской – 7, в

Брестской – 6, в Гомельской – 9, в Гродненской – 8, в Минской – 11, причем в г.Минске их 3). Кроме того, число профессионально-технических колледжей и училищ увеличилось с 13 (1993 год) до 35 (2004 год), а число обучающейся там названной категории детей возросло за последние 5 лет в 2,1 раза. (И. Бобла)

Тэма 6. ДЗЕЯСЛОЎ

Пытанні для самакантролю:

1. Дзеяслоў як часціна мовы: лексічнае значэнне, граматычныя катэгорыі, сінтаксічная функцыя.
2. Формы дзеяслова (інфінітыў, асабовыя формы, дзеепрыметнік і дзеепрыслоўе).
3. Ужыванне дзеясловаў у навуковым маўленні.
4. Правапіс асабовых канчаткаў дзеясловаў.
5. Правапіс дзеяслоўных суфіксаў –ва-, -іва-(-ыва-), -ава- (-ява-).

Літаратура: 1, с.151 – 159; 2, с. 193 – 202; 3, с.229 – 255; 4, с.159 – 169; 5, с.143–188.

Заданне 1. Выпішыце з тэксту дзеясловы, вызначце, што яны абазначаюць (фізічнае дзеянне, рух, маўленне і думку, стан, пераход з аднаго стану ў другі, стаўленне асобы да каго-небудзь) і ў якой граматычнай форме ўжыты (трыванне, лад, асоба, лік).

Нішто так не палоніць людзей, як прыгажосць; нішто так не пераконвае, як праўда; і нішто так не ўздзейнічае, як прыклад.

Настаўнік — той, хто, настаўляючы людзей на дабро, перадае ім сваю душу, узбагачае сваім духоўным вопытам і адначасова валадарыць іх душамі. Можна бясконца пералічваць усе добрыя якасці, якімі павінен валодаць сапраўдны Настаўнік, а можна ўсё пералічанае вызначыць толькі адным — прыкладам, якім ён павінен быць для тых, каго настаўляе. (М. Верціхоўская)

Заданне 2. Запішыце дзеясловы ў форме 3 асобы адзіночнага і множнага ліку цяперашняга (або будучага простага) часу, пісьмова растлумачце правапіс канчаткаў.

Адчуваць, аказваць, весяліцца, вучыць, выходзіць, гаварыць, ганарыцца, глядзець, жыць, знаходзіць, лічыць, непакоіцца, пісаць, развіваць, размаўляць, саромецца, смяцца, цяпець, чуць, чытаць,.

Заданне 3. Запішыце ў табліцу прыведзеныя ніжэй дзеясловы, параўнайце іх граматычныя формы абвеснага і загаднага ладу.

Дзеяслоў	Абвесны лад		Загадны лад	
	II ас. адз. ліку	II ас. мн.ліку	II ас. адз. ліку	II ас. мн.ліку
ісці	ідзеш	ідзяце	ідзі	ідзіце

Аддаваць, бачыць, бегчы, берагчы, браць, везці, любіць, ляцець, маўчаць, несці, падлічыць, плысці, пражыць, рухацца, спытаць, стаяць, упасці, цвісці, чакаць, шыць.

Заданне 4. Пры спісванні прыказак устаўце прапушчаныя літары ў канчатках дзеясловаў. Вызначце лад, лік, асобу, спражэнне дзеясловаў.

1) Ад навукі спрытне..ць рукі. 2) Вучыся замаладу, то на старасць як знойдз..ш. 3) Разумны вучыць не спяша..цца. 4) Разумны з разумным доўга не гавар.. . 5) Розум не сякера — не пазыч..ш. 6) Хоч..ш разумнець — рабі рукою, думай галавою, слухай душою. 7) Хто добра зрабіць уме.., той вучыць не кіда.цца. 8) Хто не ўме.. — навуча.., а хто ўме.. — ціхенька акунёў цяга... 9) Чаму навуч..шся, за плячыма насіць не будз..ш. 10) Чужым розумам недалёка заедз..ш.

Заданне 5. Запішыце беларускія адпаведнікі да рускамоўных словазлучэнняў. Параўнайце правапіс суфіксаў дзеясловаў у абедзвюх мовах.

Выдерживать нагрузку, выполнять распоряжение, гарантировать успех, исследовать проблему, критиковать коллегу, овладевать методикой, отстаивать позицию, показывать пример, предложить решение, предупреждать об опасности, развивать способности, руководить коллективом, требовать выполнения, успокаивать ребенка, формулировать вопрос.

Заданне 6. Перакладзіце тэкст на беларускую мову і запішыце яго. Растлумачце пісьмова правапіс суфіксаў і канчаткаў дзеясловаў.

Нельзя учыць людзей, не внушая ім глыбокага уважэння, я бы сказаў, благоговення к науке. С этого, по-моему, начинаются и старательность ученика, и тишина на уроке.

На плечи учителя не ложится, конечно, ответственность за всю ту отрасль знаний, которую он преподаёт. История не перестанет существовать от скучного урока, и алгебра не погибнет от неточного объяснения. Но ученик, который сидит на этом скучном уроке или слышит сбивчивое, путанное объяснение, может потерять для себя и историю, и алгебру: не заинтересоваться ими. А кто знает, может быть, именно этот ваш ученик и способен был внести вклад в науку, охоту к которой вы у него отбили?..

(К. Скрябин)

Тэма 7. ДЗЕЕПРЫМЕТНІК. ДЗЕЕПРЫСЛОЎЕ

Пытанні для самакантролю:

1. Дзеепрыметнік як зменная форма дзеяслова: лексічнае значэнне, граматычныя катэгорыі, сінтаксічная функцыя.
2. Утварэнне дзеепрыметнікаў залежнага і незалежнага стану.
3. Ужыванне дзеепрыметнікаў у беларускай мове.
4. Дзеепрыслоўе як нязменная форма дзеяслова: лексічнае значэнне, граматычныя катэгорыі, сінтаксічная функцыя.
5. Утварэнне дзеепрыслоўяў незакончанага і закончанага трывання.
6. Ужыванне дзеепрыслоўяў у беларускай мове.

Літаратура: **1**, с. 160 – 175. **2**, с. 203 – 214; **3**, с.256- 267; **4**, с. 121-140; **5**, с. 189–203.

Заданне 1. Выпішыце з тэксту дзеепрыметнікі і дзеепрыслоўі, вызначце іх граматычныя катэгорыі і сінтаксічную функцыю.

Культура кожнага народа ўвогуле найлепш за ўсё вызначаецца тым, як ён ставіцца да сваёй гісторыі, духоўных традыцый папярэдніх пакаленняў. Паважаючы сваё, трэба шанаваць і створае іншымі народамі, бо чым больш культурных каштоўнасцей знаходзіцца ў іх распараджэнні, тым багацейшы духоўны патэнцыял сусветнай цывілізацыі. У літаратуры разбуральнікаў культуры іншых народаў называюць вандаламі, варварамі. Шкада, што няма трапнага вызначэння для тых, хто знішчае ўласную культуру, бо такіх выпадкаў у гістарычнай практыцы вядома нямае. І, відаць, першае месца тут належыць грэку Герастрату. Не маючы ніякіх заслуг перад народам, ён у 356 г. да н.э. спаліў адно з “сямі цудаў свету” – храм Артэміды Эфескай. Хоць пасля пакарання смерцю Герастрата яго імя было забаронена ўпамінаць, яно ўсё ж не трапіла ў нябыт. І сёння ўсякія дзеянні па разбурэнні духоўных каштоўнасцей прынята называць герастратаўскімі. (Паводле Л. Лыча)

Заданне 2. Утварыце ад дзеясловаў ужывальныя формы дзеепрыметнікаў, падбярыце да іх назоўнікі і запішыце словазлучэнні. Адзначце дзеясловы, ад якіх ужывальныя формы ўтварыць нельга.

Адчыніць, вывучыць, засеяць, звіць, касіць, малоць, мыць, падвоіць, парыжэць, пацягнуць, перажыць, прыціхнуць, разбіцца, расплавіць, рассыпацца, расці, стрымаць, стыць, счарсцвець, цягнуць.

Заданне 3. Перакладзіце сказы на беларускую мову і запішыце іх. Прааналізуйце спосабы замены дзеепрыметнікаў.

1) Отдохнувшие лошади бойко бежали по дороге. (В. Вересаев) 2) Море спало здоровым, крепким сном работника, сильно уставшего за день. (М. Горький) 3) Я подкрался, подстрекаемый любопытством, и прилег в траве над обрывом берега. (А. Пушкин) 4) Молодые отпрыски, еще не успевшие вытянуться выше аршина, окружили своими тонкими, гладкими стебельками почерневшие низкие пни. (И. Тургенев) 5) Пахло жасмином в старой гостиной с покосившимися полами. (И. Бунин) 6) Одинокая свеча, горевшая на столе, едва освещала ее лицо. (А. Чехов) 7) Я вижу, как Наденька выходит на крылечко и устремляет печальный, тоскующий взгляд на небо. (А. Чехов) 8) Мертвая тишина стояла над землей, мягко черневшей в звездном свете. (И. Бунин) 9) И выходя из жилищ на воздух, невольно улыбались люди солнцу, дымящимся лужам и горланящим петухам. (К. Седых) 10) Сладость предстоящего труда охватывает все его тело. (В. Шишков)

Заданне 4. Утварыце ад дзеясловаў дзеепрыслоўі і запішыце фразеалагізмы. Раствлумачце пісьмова іх значэнне.

(Задраць) нос, на лес (глядзець), (не даваць) спуску, (не зводзіць) вачэй, (не пакладаць) рук, (не пераводзіць) духу, (не шкадаваць) сіл, (навесіць) нос, (пазычыць) вачэй у сабакі, (прапусціць) міма вушэй.

Заданне 5. Спішыце, устаўце прапушчаныя літары. Пісьмова растлумачце правапіс дзеепрыметнікаў.

Абве..ны ветрам, акрыл..ны перамогай, атынкав..ныя сцены, вырашч..ная кветка, высеч..нае дрэва, закле..нае акно, занядб..ны сад, знес..ны ветрам, купл..ны ў магазіне, мурав..ны склеп, напіс..ная праца, пасе..нае жыта, прасол..нае сала, разасл..ны абрус, разбур..ны горад, разліне..ны сшытак, расплец..ныя косы, скле..ны аркуш, стомл..ны чалавек, устрывожан..ая жанчына.

Заданне 6. Запішыце часціцу *не* з дзеепрыслоўямі і дзеепрыметнікамі разам або асобна. Пісьмова растлумачце правапіс.

Адзнака *(не)*выпраўлена, вельмі *(не)*зайздросны лёс, вельмі *(не)*прадуманая рашэнне, ісці *(не)*хаваючыся, канчаткова *(не)*аформленая думка, ліст *(не)*дапісаны, *(не)*даацаніўшы якасці, *(не)*дараваўшы за хлусню, *(не)*даўшы нічога, *(не)*дачакаўшыся, *(не)*даючы спакою, *(не)*зацярушаныя снегам мясціны, *(не)*зжаты ячмень, *(не)*пабеленая гаспадаром печ, *(не)*трацячы надзеі, *(не)*ходжаная сцежка, нікім *(не)*заўважаны чалавек, ніколі *(не)*бачаны горад, усё *(не)*прыбрана, яшчэ *(не)*прачытанае апавяданне.

Заданне 7. Спішыце сказы, расстаўце неабходныя знакі прыпынку і пісьмова растлумачце іх.

1) Цяпер на гэтым узгорку закрытым ляском з трох бакоў і адкрытым з боку возера стаяла некалькі машын. (Я. Брыль) 2) На крэсле каля яе сядзеў прыбіты горам Каспар. (П. Броўка) 3) Працуючы над сваім раманам я чытаў безумоўна і шмат кніжак вядомых і зусім невядомых пісьменнікаў. (Г. Марчук) 4) Кучаравы чуб у Ярошкі заўсёды добра прычэсаны. (П. Броўка) 5) Навечна будзь благаславёны запрацаваны ў поце хлеб не квашаны і не салёны для важных спечаны патрэб. (П. Глебка) 6) Стрымліваючы ўнутры радасную хвалю што запоўніла грудзі Леанід яшчэ засмучоны пакорліва падзякаваў. (І. Мележ) 7) Ёсць ночы ў канцы жніўня прасякнутыя журботным подыхам восеньскага набліжэння (Т. Хадкевіч) 8) Дзесьці далёка ўнізе звініць пераліваючыся булькоча ручаёк. (А. Асіпенка) 9) Дачытаўшы артыкул Башлыкоў устаў энергічна захадзіў па пакоі. (І. Мележ) 10) Чалавек гэты хадзіў павольна быццам аб нечым раздумваючы. (К. Чорны)

Заданне 8. Знайдзіце памылкі ва ўжыванні дзеепрыметнікаў і дзеепрыслоўяў. Запішыце правільныя варыянты словазлучэнняў і сказаў.

1) Выступаючы чалавек; 2) маючы хлопчык; 3) паружавеўшыя шчокі; 4) струхлеўшы пень; 5) сустракаючыся людзі. 6) Ехаўшы да бацькі, Максім

думаў аб нечым сваім. 7) Ідучы дадому, з'явілася жаданне наведаць сябра. 8) Успамінаючы дарагія мясціны, смутак ахоплівае мяне. 9) Цешачы Мікіту, на вуліцы стала цёпла і сонечна. 10) Чытаючы гэту кнігу, у мяне ўзнікла шмат пытанняў.

Заданне 9. Перакладзіце тэкст на беларускую мову і запішыце яго. Растлумачце пісьмова правапіс суфіксаў дзеепрыметнікаў і дзеепрыслоўяў.

Замена однообразного подхода разновариативным, отказ от замкнутой педагогической деятельности и переход к открытым воспитательным системам делают необходимым анализ существующих в практике и создающихся новых форм воспитательной работы. Есть три наиболее ярко выраженных типа форм, которые различаются между собой по определенным признакам: мероприятия, игры, дела.

Организуя воспитательный процесс, многие педагоги фактически не задумываются над тем, какие именно формы они используют в работе, а потому могут и не замечать, что в их личной практике преобладает какой-то один тип. Но каждый тип обладает своими специфическими воспитательными возможностями, используя только один из них, мы невольно делаем воспитательный процесс несколько ущербным. (А. Гримать)

Тэма 8. ПРЫСЛОЎЕ

Пытанні для самакантролю:

1. Прыслоўе як часціна мовы: лексічнае значэнне, граматычныя катэгорыі, сінтаксічная функцыя.
2. Лексіка-граматычныя разрады прыслоўяў (азначальныя і акалічнасныя).
3. Утварэнне ступеней параўнання якасных прыслоўяў.
4. Правапіс прыслоўяў і слоў, блізкіх да прыслоўяў.

Літаратура: 1, с.176 – 181; 2, с.214 – 218; 3, с. 277 – 280, 285 – 288; 4, с.187 – 192; 5, с.204 – 219.

Заданне 1. Выпішыце з тэксту прыслоўі і вызначце іх лексіка-граматычныя разрады.

Часам разважанні дзяцей для нас з'яўляюцца адкрыццём. І, можа, хтосьці ўпершыню паглядзіць на сябе дзіцячымі вачыма. А як карысна бывае зазірнуць у такое чароўнае люстэрка і знянацку ўбачыць сваю душу, характар, маральнасць, не ўпрыгожаныя залішне, не запраграмаваныя наўмысна правільнымі словамі. Мы забываем, што дзіця – таксама чалавек. Калі ў яго штосьці не атрымліваецца, калі бывае падоўгу рассеянным, часам забывае, неарганізаваны, неахайны, ці заўсёды вінаваты ён у гэтым? Тут напалову, нават больш, віны дарослых, і ў першую чаргу бацькоў. Ім абавязкова трэба праявіць цярыплікасць, настойлівасць у навучанні, развіцці добрых якасцей у нашых дзяцей. На жаль, у апошні час мы з трывогай канстатуем: дзеці маюць патрэбу ў абароне ад бацькоў. (Ул. Гаўрыловіч)

Заданне 2. Спішыце тэкст. Падкрэсліце ў ім прыслоўі і вызначце іх сінтаксічную функцыю ў сказе.

Неабходна адзначыць, што дзеці ўспрымаюць і засвойваюць інфармацыю аб маральных прынцыпах, нормах і ідэалах часцей за ўсё выбарачна. Гэта звязана як з уплывам сферы зносін па-за сям'ёй, так і з асабістымі ўласцівасцямі дзяцей. Варта таксама памятаць, што інфармацыя паступае ў свядомасць падлеткаў нярэдка ў няправільным выглядзе. Таму бацькі павінны своєчасова выяўляць і актыўна ўзбагачаць свядомасць дзяцей станоўчымі маральнымі паняццямі і ўстаноўкамі. Пры гэтым вельмі важна, каб у сямейных узаемаадносінах абавязкова прысутнічалі спачуванне і саўдзел. Гэта будзе спрыяць абвастрэнню эмацыянальна-маральнай сферы дзяцей, падахвочваць, умацняць, развіваць і фарміраваць змалку іх маральныя пачуцці. (Ул. Якубовіч)

Заданне 3. Утварыце і запішыце ўсе магчымыя формы вышэйшай і найвышэйшай ступеней параўнання прыслоўяў.

Важна, далёка, даспадобы, дрэнна, лёгка, многа, па-мойму, побач, проста, сумна, штораз.

Заданне 4. Пры спісванні раскрыйце дужкі і растлумачце пісьмова напісанні слоў разам або асобна.

Атрымаў толькі(што), (што)раніцы спазняўся; (без)канца цягнуўся, (без)концае падарожжа; выставіць (на)паказ, (на)паказ мадэлей; (з)большага прыбраны; (з)большага пакоя; зрабілі (за)тым, (за)тым лесам; зрабілі (з,с)пачатку, (з,с)пачатку лекцыі; (з)усім класам, (з)усім не зразумеў; ляцеў (у)далячынь, (у)далячынь бязвоблачную; працавалі (у)трох, (у)трох памяшканнях; раз(но)раз спыняліся, раз(за)разам паўтаралі.

Заданне 5. Пры спісванні раскрыйце дужкі і растлумачце пісьмова напісанне слоў разам, праз дэфіс ці асобна.

Азірацца (раз)пораз, (абы)куды бегчы, адказваць (з,с)ходу, бегчы (на)ўздагон, было не (да)смеху, вывучыць (на)памяць, выдацца (на)славу, выцерці (на)суха, вярнуцца (да)дому, зрабіць усё (як)след, крыкнуў (на)хаду, (міма)волі спыніцца, (на)ўрад(ці) давядзецца, пакрыўдзіць без(дай)прычыны, паспець (як)раз на вячэру, расказваць (на)перабой, рынуцца (на)прасткі, сустрэцца (над)вячоркам, так(сама) прыйсці, шныраць туды(сюды).

Заданне 6. Пры спісванні раскрыйце дужкі і выберыце тое напісанне, якое адпавядае сэнсу сказа і правілам граматыкі. Укажыце, да якой часціны мовы адносяцца выбраныя варыянты.

1) І мы, вясёлыя, (дадому, да дому) цягнем кош баравікоў. (Я.Колас.)
2) Шум ходзіць (паверсе, па версе), а (унізе, у нізе) і ў ветраны дзень цішыня. (Я. Брыль) 3) Вясна была яшчэ (упачатку, у пачатку). (Я. Колас) 4) Дзед Брыль паціснуў руку і адышоўся (убок, у бок). (М. Паслядовіч) 5) Калі зойдзеца сэрца (ад болю, ад болю) і прыстану (зусім, з усім) (нахаду, на хаду), пры дарозе ці ў ветраным полі ў даспелыя травы ўпаду. (С. Грахоўскі)

б) (Памаленьку, па-маленьку), але з кожным днём усё смялей і ўладарней наступала вясна. (Б. Сачанка)

Заданне 7. Перакладзіце тэкст на беларускую мову і запішыце Яго. Раствлумачце пісьмова правапіс прыслоўяў.

Люди с глубоким нарушением интеллекта четко копируют мир, в котором живут. Они добры, если быть добрыми к ним. Вот что об этом говорит французский проповедник Жан Ванье, создавший свои приюты и «ковчег» для умственно отсталых более чем в 30 странах мира: «Они, как правило, не агрессивны. Но постоянно чувствуют себя бесконечно одинокими. Умственная травма – только начало страдания. Боязнь наказания, презрение окружающих намного страшнее. Они преследуют ребенка и делают его жизнь невыносимой. В этом страхе и презрении – первопричина возникновения агрессии. И только в любви – спасение. Дети говорят с нами через свою тоску и одиночество. Даже тогда, когда и слова не могут сказать. Я беру на руки мычащее скрюченное существо, прижимаю его к груди и говорю: «Ты прекрасен, потому что я тебя люблю». (Б. Кривошей)

Тэма 9. СЛУЖБОВЫЯ ЧАСЦІНЫ МОВЫ.

УЖЫВАННЕ І ПРАВАПІС ЧАСЦІЦ

Пытанні для самакантролю:

1. Агульная характарыстыка службовых часцін мовы.
2. Асаблівасці ўжывання службовых часцін мовы ў навуковых тэкстах.
4. Ужыванне часціц *не* і *ні*.
3. Правапіс часціц розных разрадаў.
5. Правапіс *не(ня)*, *ні* з рознымі часцінамі мовы.

Літаратура: 1, с.183 – 190; 2, с. 222 – 234; 3, с. 283 – 304; 4, с. 195 – 209; 5, с. 225 – 268.

Заданне 1. Запішыце тэкст, пазначце прыназоўнікі, злучнікі і часіцы.

Некаторыя бацькі з недаўменнем і распаччу здзіўляюцца: што ж гэта з нашымі дзецьмі творыцца? Мы за іх перажываем, пра іх дабрабыт клапацімся, сіл не шкадуем, начамі не спім, аддаём ім усё, а яны такія няўдзячныя, эгаістычныя, бяздушныя. Маўляў, гэта школа, вуліца ва ўсім вінаватыя, бо раней жа было дзіця як дзіця, а цяпер яго быццам падмянілі. Ды не, будзем шчырымі, ніхто яго нідзе не падмяняў. Яно менавіта з вашай ласкі расло такім самаўлюблёным індывідуалістам, чэрствым эгаістам. Але вы на гэта заплюшчвалі вочы, не звярталі ніякай увагі, асабліва ў тых выпадках, калі справа датычыла яго ўзаемаадносін з іншымі людзьмі. (Ул. Якубовіч)

Заданне 2. Выпішыце з тэксту словазлучэнні, у якіх словы звязаны пры дапамозе прыназоўнікаў.

Час ад часу ўрад наш абнародвае сацыяльна-эканамічнае становішча ў Рэспубліцы Беларусь. Там пра ўсё раскажваецца: пра фінансы, даходы, цэны, колькі вывезена дзелавой драўніны і нават колькі затрымана зладзеяў... Але чаму няма ў тых справах раздзела “Дзеці”?

Кожны з нас, дарослых, павінен не толькі бачыць і жадаць, якімі стануць нашы дзеці, а рабіць ужо сёння для іх дабро. Хай гэта стане той новай этыкай у адносінах да дзяцей, пра якую хораша сказаў сусветна вядомы змагар за правы дзяцей Джэймс Грант: “Гэта этыка мае на ўвазе, што толькі ў суадносінах з тым, як грамадства абараняе сваіх дзяцей і даглядае іх, вымяраецца ягонае будучае”. (Ул. Ліпскі)

Заданне 3. Спішыце тэкст, знайдзіце ў ім злучнікі і вызначце іх функцыю: 1) злучаюць аднародныя члены сказа; 2) злучаюць часткі складанага сказа; 3) звязваюць сказы ў тэксце.

Рабіндранат Тагор пісаў: “Калі нараджаецца чалавек, то гэта азначае, што Бог яшчэ не зусім расчараваўся ў людзях”.

Дай Бог, каб усе мы навучыліся ўдыхаць у нашых дзяцей надзею і веру, каб выпеставалі з іх лепшых за сябе.

А што ж для гэтага трэба?

Любіць дзяцей. Чужых, як сваіх. І паважаць іх як грамадзян. (Ул. Ліпскі)

Заданне 4. Спішыце тэкст, знайдзіце ў ім часціцы і вызначце іх функцыю: 1) надаюць дадатковыя сэнсавыя адценні (указальныя, вылучальна-абмежавальныя, удакладняльныя); 2) надаюць выказванню мадальныя адценні (сцвярджальныя, адмоўныя, пыталыныя, пабуджальныя); 3) выражаюць розныя эмацыянальныя адценні або ўзмацняюць выразнасць выказвання.

Толькі калі бяздушнасць і жорсткасць сына ці дачкі стануць паварочвацца супраць вас саміх, вы, дарослыя, ужо са значным спазненнем, пачынаеце біць трывогу: любіць і аберагае аднаго сябе, ні з кім не лічыцца, нікога не шануе. А ці навучылі вы маленькага чалавека лічыцца з іншымі, быць бескарыслівым? Ці часта назіраюць вашы дзеці, як вы чыстасардэчна радуецеся чужому поспеху і засмучаецеся чыёйсьці няўдачай, як спачувальна ставіцеся да чыйгосьці гора і гатовы неадкладна ж прыйсці на дапамогу, падзяліцца з таварышам нават тым, што для саміх вас вельмі патрэбна і дорага? На жаль, далёка не ўсе на гэта здатныя і не часта такое даводзіцца назіраць дзецям. (Паводле Ул. Якубовіча)

Заданне 5. Пры спісванні раскрыйце дужкі і растлумачце пісьмова правапіс часціц.

(Абы)толькі адцягнуць час, адчувала сябе(такі) вінаватай, каго(ж)небудзь трэба папрасіць, можна было (б), праспявай што(небудзь), пратаптаная калі(сьці), толькі(што) вярнуўся, усё(ж)такі, усё(такі)перамянілася; хай(бы) так і было.

Заданне 6. Пры спісванні прыказак устаўце часціцу **не** або **ні**. Вызначце, з якім значэннем (адмоўным ці сцвярджальным) ужываюцца часціцы ў сказах.

1) Агонь з вадою ў адной хаце н.. жыве. 2) Вакол разарэнне: н.. табакі, н.. карэння. 3) Едучы бачком, н.. з кім н.. зачэпішся. 4) Калі ёсць хлеб і вада, то н.. бяда. 5) Кожны праўду знае, ды н.. кожны яе любіць. 6) Колькі вярвачцы н.. віцца, а канцу быць. 7) Куды н.. кінь — усюды клін. 8) На лобе н.. ў кога н.. напісана, які ён. 9) Н.. ганьбуй старым ботам, пакуль новага н.. пашыў. 10) Н.. чапурыся, качачка: н..салавейкам, н.. дроздзікам н.. станеш. 11) Н.. богу свечка, н.. чорту галавешка. 12) Розум н.. кулеш, у галаву н.. ўвальеш. 13) Трапіў у нерат — н.. ўзад н.. ўперад. 14) Як воўка н.. кармі – ён у лес глядзіць. 15) Як н.. пасееш, то і збіраць н.. будзе чаго.

Заданне 7. Пры спісванні словазлучэнняў раскрыйце дужкі і пісьмова растлумачце напісанне *не(ня)*, *ні* разам ці асобна са словамі.

Гаварыў (н..)па-нашаму, далёка (н..)поўны адказ, зусім (н..)абдуманы план, (н..)выкананае заданне, (н..)горш за іншых, (н..)дапісаў ліст сябру, (н..)дасаліць суп, (н..)гледзячы на перашкоды, (н..)гледзячы па баках, (н..)заўважаныя раней рысы, (н..)льга (н..)зрабіць, (н..)раз сустракаўся, (н..)разу (н..)адмовіў, (н..)сцерпны боль, (н..)хто іншы, як маці, (н..)хто іншы (н..)зробіць, (н..)шта (н..)тое, (н..)шырокая, але глыбокая рака, сувеніры (н..)куплены.

Заданне 8. Перакладзіце тэкст на беларускую мову і запішыце яго. Пазначце прыназоўнікі, злучнікі, часціцы, вызначце іх функцыю ў сказах.

Воспитывать в ребенке организованность – это тоже учить учиться: вместе собрать портфель по расписанию уроков, не забыв о таких предметах, как рисование, труд, физкультура; вместе сделать уроки (ребенок должен убедиться, что их можно выполнить быстро, если быть усидчивым, не отвлекаться при выполнении заданий); организовать режим дня и неукоснительно его соблюдать. Постепенно пусть учится делать так же сам. Но и тогда нужен контроль – неустанный, тактичный. Проявляйте как можно больше требовательности к ребенку и как можно больше уважения к нему. (По С. Лысенковой)

ЛІТАРАТУРА

1. Азарка В. У., Васілеўская А. С., Круталевіч М. М. Беларуская мова: спецыяльная лексіка: Вучэб.-метад. дапам.— Мн.: БДПУ, 2004. — 207 с.
2. Беларуская мова: Вучэб. дапам. для педагогічных ВНУ / Пад рэд. Л. М. Грыгор'евай.— Мн.: Выш. шк., 1994.— 367 с.
3. Беларуская мова. У 2 ч.: Ч.1.: Падруч. для навучэнцаў педвучылішчаў і каледжаў / Пад агул. рэд. Л. М. Грыгор'евай.— 4-е выд., перапрац. і дап. — Мн.: Выш. шк., 2004. — 318 с.
4. Практыкум па беларускай мове / Пад агул. рэд. Г. М. Малажай.— Мн.: Выш. шк., 1993. — 329 с.
5. Сучасная беларуская мова: Марфалогія: Вучэб. дапам. / Пад агул. рэд. праф.М. С. Яўневіча.— Мн.: Выд. Ул. М. Скакун, 1997.— 288 с.